

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA
CZWARTA SEKCJA

SPRAWA HAŁKA I INNI przeciwko POLSCE¹

SKARGA nr 71891/01

WYROK – 2 lipca 2002 r.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba złożona z następujących sędziów:

Sir NICOLAS BRATZA, *przewodniczący*,

Pan M. PELLONPÄÄ,

Pan A. PASTOR RIDRUEJO,

Pan J. MAKARCZYK,

Pani V. STRÁŽNICKÁ,

Pan MARUSTE,

Pan S. PAVLOVSKI, *sędziowie*

oraz Pan M. O'BOYLE, *kanclerz Sekcji*,

Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 11 czerwca 2002 r.,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w wyżej wymienionym terminie:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 71891/01) wniesionej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału na podstawie art. 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez cztery polskie obywatelki, Stefanię Hałka („pierwsza skarżąca”) oraz jej trzy córki Małgorzatę Rudecką („druga skarżąca”), Annę Rusak („trzecia skarżąca”), Wiesławę Hałka-Bogdańską („czwarta skarżąca”) („skarżący”), w dniu 15 marca 2000 r.

2. Rząd polski („Rząd”) reprezentowany był przez swojego pełnomocnika, pana Krzysztofa Drzewickiego z Ministerstwa Spraw

¹ Wyrok ten stanie się ostateczny w okolicznościach wyznaczonych przez art. 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

Zagranicznych. Skarżącym wyjątkowo przyznano prawo bycia reprezentowanym przez czwartego skarżącego (art. 36 ust. 4 Regulaminu Trybunału). Reprezentantowi skarżących przyznano prawo posługiwania się językiem polskim w postępowaniu przed Trybunałem (art. 34 ust. 3 Regulaminu Trybunału).

3. Skarżący podnosili w szczególności, że ich prawo do „rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie” nie zostało poszanowane.

4. Skarga została przydzielona Czwartej Sekcji Trybunału. Na podstawie art. 27 ust. 1 Konwencji wewnątrz tej Sekcji ustanowiono Izbę, która miała rozpatrzyć sprawę (art. 26 ust. 1 Regulaminu Trybunału). W dniu 23 października 2001 r. Czwarta Sekcja postanowiła zakomunikować sprawę Rządowi. Na podstawie art. 29 ust. 3 Konwencji postanowiono rozpatrzyć meritum sprawy w tym samym czasie co jej dopuszczalność. Sprawie nadano również charakter priorytetowy na podstawie art. 41 Regulaminu Trybunału.

5. W dniu 1 listopada 2001 r. Trybunał zmienił skład swoich Sekcji (art. 25 ust. 1 Regulaminu). Sprawa ta została przydzielona nowo utworzonej Czwartej Sekcji (art. 52 ust. 1 Regulaminu).

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

6. Pierwsza skarżąca urodziła się w 1927 r., a druga skarżąca w 1950 r. Trzecia oraz czwarta skarżąca urodziły się w 1954 r. Pierwsza skarżąca mieszka w Józefowie, a jej córki mieszkają w Warszawie w Polsce.

7. Od 1939 r. do 1944 r., Jan Hałka, mąż pierwszej skarżącej, był członkiem polskiego ruchu oporu podziemnej Armii Krajowej. W 1944 r. został zatrzymany przez NKWD oraz tajną polską policję i uwięziony w obozie pracy na Syberii. Przetrzymany był w Borowicach (dawny ZSRR) od listopada 1944 r. do lutego 1946 r. Jan Hałka zmarł 17 listopada 1986 r.

8. W dniu 8 grudnia 1994 r. skarżący wnieśli pozew do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie o odszkodowanie na podstawie art. 8 § 2(a) ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego („ustawa z 1991 r.”).

9. W 1996 r. pierwsza skarżąca osobiście udała się do Sądu i poprosiła sędziego o wyznaczenie terminu rozprawy w możliwie najszybszym terminie. Stwierdziła, że jest osobą w podeszłym wieku i że sąd powinien tym samym nadać jej sprawie charakter priorytetowy.

10. W 1998 r. pierwsza skarżąca ponownie udała się osobiście do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie i poprosiła sędziego o wyznaczenie daty rozprawy w możliwie najszybszym terminie.

11. W dniu 11 maja 2000 r. pierwsza skarżąca wysłała list do Sądu z prośbą o wyznaczenie terminu rozprawy oraz z informacją o postępowaniu. Podtrzymywała, że jej wcześniejsze wnioski o przyspieszenie rozpatrywania sprawy nie odniosły żadnego skutku, a okres całkowitej bezczynności ze strony Sądu przekroczył pięć lat.

12. W dniu 1 października 2000 r. skarżąca złożyła skargę do ministra sprawiedliwości w związku z brakiem postępu w jej sprawie.

13. W dniu 4 grudnia 2000 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie przeprowadził rozprawę w sprawie skarżących. W tym samym dniu Sąd wydał wyrok i zasądził na rzecz skarżącej oraz jej trzech córek odszkodowanie w wysokości 8 075 złotych dla każdej. Żadna ze stron nie wniosła odwołania od powyższego wyroku w ustawowym terminie siedmiu dni i wyrok zapadły w pierwszej instancji stał się prawomocny w dniu 12 grudnia 2000 r.

14. W dniu 19 marca 2002 r. Sąd Okręgowy w Warszawie poinformował pierwszą oraz trzecią skarżącą, że mogą odebrać zasądzone kwoty w Wydziale Finansowym Sądu Okręgowego w Warszawie w dniu 25 marca 2002 r., co też uczyniły. Z informacji nadesłanych przez skarżące wynika, że druga oraz czwarta skarżąca jeszcze nie odebrały swojej części przyznanego odszkodowania.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE ORAZ PRAKTYKA

15. Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wyznacza zasady dotyczące warunków, na podstawie których pewne politycznie motywowane orzeczenia wydane między 1 stycznia 1944 r. a 31 grudnia 1956 r. mogą zostać uznane za nieważne i ustala odpowiedzialność cywilną Państwa za te orzeczenia.

Na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z 1991 r., ofiara represji jest uprawniona do otrzymania odszkodowania od Skarbu Państwa za jej niesłuszne skazanie. Artykuł ten stwierdza:

„Osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wydania takiego orzeczenia. W razie śmierci tej osoby, uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców.”

21 maja 1993 r. ustawa ta została zmieniona i jej postanowienia stały się możliwe do zastosowania w stosunku do osób, które były prześladowane lub skazane z powodów politycznych przez radzieckie władze stalinowskie. We właściwym czasie właściwa część art. 8 ust. 2(a) stwierdzała w istotnej części:

„Uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy

ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia należy zgłosić w warszawskim sądzie wojewódzkim ...”

16. Później, 3 lutego 1995 r., ustawa z 1991 r. została ponownie zmieniona; wprowadzono zapis, że wszystkie sądy wojewódzkie mogły zajmować się pozwami wniesionymi przez te osoby. Druga zmiana weszła w życie 1 kwietnia 1995 r.

Ostatecznie ustawa z 1991 r. została zmieniona 16 lipca 1998 r. Trzecia zmiana weszła w życie 14 sierpnia 1998 r.

PRAWO

I. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 6 UST. 1 KONWENCJI

17. Skarżące zarzucały, że długość postępowania w ich sprawie była niezgodna z wymogiem „rozsądnego terminu” określonym w art. 6 ust. 1 Konwencji. Artykuł ten we właściwej części stwierdza, że:

„Przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym..., każdy ma prawo do sprawiedliwego... rozpatrzenia jego sprawy... przez [a] ... sąd...”.

A. Zastosowanie artykułu 6 ust. 1

18. Zastosowanie art. 6 w stosunku do omawianego postępowania nie było podważane przed Trybunałem. Trybunał nie widzi podstaw, by uważać inaczej. Omawiane postępowanie dotyczyło sporu o prawo skarżących do odszkodowania za bezpodstawne aresztowanie zmarłego męża i ojca, stanowiące „prawo o charakterze cywilnym” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji (zobacz sprawę *Humen przeciw Polsce* [GC], nr 26614/95, z 15 października 1999 r., § 57).

B. Okres podlegający rozpatrzeniu

19. Strony uzgodniły, że okres podlegający rozpatrzeniu rozpoczął się 8 grudnia 1994 r., kiedy to skarżące złożyły wniosek do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie. Trybunał zauważa, że postępowanie co do meritum sprawy zakończyło się 4 grudnia 2000 r., kiedy to Sąd Okręgowy w Warszawie wydał wyrok. Jednakże roszczenie skarżących zostało zaspokojone, i to nie w pełni, w dniu 25 marca 2002 r., kiedy to pierwsza i trzecia skarżąca otrzymały swoją część odszkodowania (zobacz punkty 13-14 powyżej).

20. Trybunał przypomina, że dla celów art. 6 ust. 1 Konwencji zakończenie postępowania co do meritum roszczenia nie zawsze jest

zakończeniem „rozstrzygnięcia prawa o charakterze cywilnym” w ramach tego artykułu. Czynnikiem decydującym jest moment, w którym dochodzone przez skarżącego prawo faktycznie stanie się „skuteczne”, to znaczy, kiedy roszczenie sądowe zostanie ostatecznie zaspokojone (zobacz między innymi wyrok w sprawie *Dewicka przeciw Polsce*, nr 38670/97, z 4 kwietnia 2000 r., § 42).

21. Biorąc pod uwagę, że pierwsza oraz trzecia skarżąca zostały zaspokojone 25 marca 2002 r., zatem okres podlegający rozpatrzeniu na gruncie art. 6 ust. 1 wyniósł 7 lat, 3 miesiące i 17 dni. Jak wynika z dokumentów będących w posiadaniu Trybunału, druga i czwarta skarżąca nie otrzymały odszkodowania i „rozstrzygnięcie [ich] praw o charakterze cywilnym” nie zostało jeszcze zakończone. W związku z powyższym w odniesieniu do tych dwóch skarżących okres podlegający rozpatrzeniu przekracza obecnie 7 lat i 3 miesiące.

C. Dopuszczalność

22. Trybunał uznaje, że skarga nie jest oczywiście bezpodstawna w rozumieniu art. 35 ust. 3 Konwencji. W dalszej części zauważa, że skarga nie jest niedopuszczalna z żadnego powodu. Skarga musi zostać zatem uznana za dopuszczalną.

D. Meritum

1. Twierdzenia skarżących

23. Skarżące twierdziły, że ich sprawa nie była skomplikowana. Sąd krajowy nie miał potrzeby uzyskiwania nowych dowodów w sprawie. Co więcej, w celu wydania końcowego orzeczenia sąd przeprowadził tylko jedną rozprawę.

24. W dalszej części skarżące twierdziły, że nadmierna długość postępowania spowodowała znaczny stres, zwłaszcza u pierwszej będącej w zaawansowanym wieku.

Odnosząc się do tego, jakie były konsekwencje postępowania dla skarżących podkreśliły one, że w związku z sytuacją polityczną Polski, przez dłuższy czas pozbawione były możliwości dochodzenia swoich roszczeń. Co więcej, charakter ich roszczenia oraz wynik postępowania miał dla nich wszystkich kluczowe znaczenie, ponieważ dochodziły one zadośćuczynienia za zszargany honor i reputację rodziny. W ich przekonaniu, charakter roszczenia wymagał od sądu krajowego wykazania „szczególnej staranności” w prowadzeniu ich sprawy.

Skarżące dodały, że pomimo przyznania im odszkodowania 4 grudnia 2000 r., to otrzymały je one dopiero 25 marca 2002 r. Co więcej, w tym dniu tylko dwie skarżące otrzymały odszkodowanie (zobacz punkt 14 powyżej).

25. Na zakończenie skarżące zaznaczyły, że władze powinny były przewidzieć, że sądy będą musiały rozpatrzeć wiele podobnych wniosków wniesionych przez ofiary prześladowań. W ich opinii fakt, że Sąd Okręgowy w Warszawie został zalany tysiącami spraw o odszkodowanie był bezpośrednim wynikiem błędu ustawodawczego dokonanego przez władze. Co więcej, środki zaradcze były podjęte przez władze za późno i nie doprowadziły do poprawy wydajności sądu. Tym samym władze były w pełni odpowiedzialne za powolne prowadzenie postępowania w ich sprawie.

2. Twierdzenia rządu

26. Rząd przyznał, że sprawa nie była szczególnie skomplikowana.

27. Rząd przyznał, że skarżące nie przyczyniły się do długości postępowania.

28. Jednak przekonywał, że roszczenia skarżących zostały już zaspokojone przed sądami krajowymi, ponieważ Sąd Okręgowy w Warszawie przyznał każdej skarżącej odszkodowanie w wysokości 8 075 złotych.

W stosunku do postępowania właściwych władz krajowych Rząd uznał, że w przeciwieństwie do spraw dotyczących zatrudnienia, emerytur i rent inwalidzkich, Sąd nie był zobowiązany prowadzić sprawy ze „szczególną starannością”.

29. W dalszej części Rząd zaznaczył, że od 1991 r. do Sądu Okręgowego w Warszawie zostało złożonych łącznie 15 000 podobnych wniosków o rehabilitację lub o odszkodowanie. Konsekwencją tego było nadmierne obciążenie pracą tego Sądu. Jednakże z powodu podeszłego wieku wszystkich wnioskodawców, Sąd postanowił przyznać pierwszeństwo wnioskowi od ofiar, które nadal żyły. Rozpatrzenie wniosków złożonych przez spadkobierców tych osób zostało przełożone na późniejszy czas. Co więcej, Rząd przekonywał, że władze zwiększyły liczbę etatów sądowych i administracyjnych w Sądzie Okręgowym w Warszawie w celu nadrobienia zaległości w rozpatrywaniu spraw o odszkodowanie.

30. Na zakończenie, Rząd podkreślił, że środki podjęte przez polskie władze spowodowały znaczącą redukcję zaległości. Powołał się na dane statystyczne, zgodnie z którymi w 1998 r. było 580 wniosków o odszkodowanie złożonych do Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Warszawie; w 1999 r. było ich 476, w 2000 r. było ich 273 i 256 w 2001 r. Rząd zaznaczył, że systematycznie rosła liczba spraw rozpatrzonych i zakończonych wnioskami (525 w 1998 r., 599 w 1999 r., 638 w 2000 r. oraz 912 w 2000 r.).

31. Opierając swoją argumentację na wyroku w sprawie *Trickovic przeciw Słowenii* (wyrok z 12 czerwca 2001 r., nr 39914/98), Rząd utrzymywał, że za chwilowe opóźnienia w pracy Sądu nie ponoszą odpowiedzialności polskie władze, ponieważ przedsięwzięły one odpowiednie działania zaradcze z należytą szybkością.

32. Konkludując, rząd poprosił Trybunał o uznanie, że nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji.

3. Ocena Trybunału

33. Trybunał przypomina, że rozsądna długość postępowania musi być oceniana w świetle okoliczności sprawy oraz zgodnie z kryteriami ustalonymi przez orzecznictwo Trybunału, a w szczególności pod uwagę bierze się stopień komplikacji sprawy, sposób postępowania skarżących i właściwych władz krajowych oraz konsekwencje postępowania dla skarżących (zobacz między innymi wyrok w sprawie *Frydlender przeciw Francji* [GC], nr 30979/96, § 43, ETPC 2000-VII; oraz *Humen przeciw Polsce* cytowany powyżej, § 60).

34. Trybunał zauważa, że strony zgodziły się, że sprawa nie była szczególnie skomplikowana (zobacz punkty 23 i 26 powyżej). Trybunał nie widzi powodów, by uznać inaczej.

35. Trybunał zauważa, że Rząd przyznał, że skarżące nie przyczyniły się w żaden sposób do długości postępowania (zobacz punkt 27 powyżej).

36. Trybunał zaznacza również, że od 8 grudnia 1994 r. (kiedy rozpoczęto postępowanie) do 4 grudnia 2000 r. (kiedy wydano końcowy wyrok), czyli przez okres sześciu lat nie podjęto żadnych działań w sprawie. Co więcej, roszczenie zostało tylko częściowo zaspokojone 25 marca 2002 r., to znaczy około 16 miesięcy po uprawomocnieniu się wyroku. Wydaje się poza tym, że roszczenia drugiej oraz czwartej skarżącej nadal nie są zaspokojone (zobacz punkty 13-14 powyżej).

37. Trybunał przyjmuje, że z powodu dużej liczby podobnych wniosków złożonych na podstawie ustawy z 1991 r., Sąd Okręgowy w Warszawie musiał rozpatrzyć zwiększoną liczbę spraw.

Jednakże, wyjątkowe sytuacje i szczególnie ważne zagadnienia podlegały rozpatrzeniu w tym postępowaniu. Sprawa skarżących nie dotyczyła zwykłego roszczenia o odszkodowanie, ale roszczenia które nie mogło zostać zaspokojone pod rządami poprzedniego totalitarnego systemu. W związku z sytuacją polityczną Polski, skarżące mogły złożyć pozew o odszkodowanie dopiero pięćdziesiąt lat po zaistniałych wydarzeniach (zobacz punkt 15 powyżej). Wziąwszy pod uwagę wiek pierwszej skarżącej oraz długi okres oczekiwania na zaspokojenie roszczeń, siedmioletni okres postępowania musi

zostać uznany za bardzo długi (zobacz *mutatis mutandis*, *Dewicka przeciw Polsce* cytowany powyżej, § 55).

Rząd twierdził, że władze podjęły szybkie działania zaradcze w celu zajęcia się zaległościami w Sądzie Okręgowym w Warszawie (zobacz punkty 29-30 powyżej).

Trybunał uznaje jednakże, że środki zastosowane przez władze w celu zaradzenia sytuacji nie spowodowały żadnego znaczącego przyspieszenia postępowania w sprawie skarżących.

Trybunał tym samym uznaje, że biorąc pod uwagę konsekwencje postępowania dla skarżących, działania zaradcze przywoływane przez Rząd nie mogą zwalniać władz od odpowiedzialności za całkowitą zwłokę w postępowaniu (zobacz sprawę *Kurzac przeciw Polsce* nr 31382/96, z 22 lutego 2001 r., §§ 34-35).

38. W konsekwencji Trybunał konkluduje, że całkowity okres postępowania wynoszący ponad siedem lat nie może zostać uznany za spełniający warunek „rozsądnego terminu” zawarty w art. 6 ust. 1 Konwencji.

39. Tym samym doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji.

II. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

40. Artykuł 41 Konwencji stwierdza:

„Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie”.

A. Szkoda

41. Skarżące nie domagały się żadnej konkretnej kwoty za szkody pieniężne i niepieniężne. Jednakże zwróciły się do Trybunału o przyznanie im zadośćuczynienia w wysokości, którą Trybunał uznałby za sprawiedliwą, biorąc pod uwagę szkodę jaką poniosły w związku z długością postępowania w ich sprawie. W szczególności podkreśliły wpływ nadmiernej długości postępowania na stan zdrowia pierwszej skarżącej oraz to, że istota sporu dotyczyła kwestii bardzo osobistych.

42. Rząd nie ustosunkował się do tej kwestii.

43. Trybunał uznaje, że skarżące z pewnością poniosły szkodę niematerialną spowodowaną przez stres i frustrację wynikającą z przewlekłego postępowania, która nie może zostać wystarczająco zrekompensowana przez uznanie, że doszło do naruszenia Konwencji. Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy oraz dokonując oceny na zasadzie

sprawiedliwości Trybunał przyznaje skarżącym w ramach szkody niematerialnej całkowitą kwotę 10 000 euro.

B. Koszty i wydatki

44. Skarżące nie domagały się zwrotu wydatków i kosztów w związku z postępowaniem przed Trybunałem.

C. Odsetki ustawowe

45. Biorąc pod uwagę, że Trybunał przyznaje zadośćuczynienie w euro, uznaje się za właściwe zastosować odsetki ustawowe w wysokości 7,25%.

Z tych powodów Trybunał jednogłośnie

1. UZNAJE skargę za dopuszczalną;
2. UZNAJE, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji;
3. UZNAJE

a) że pozwane Państwo ma zapłacić skarżącym w ciągu trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się ostateczny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, 10 000 euro (dziesięć tysięcy euro) za krzywdy niematerialne, która to kwota zostanie przeliczona na walutę krajową pozwanego Państwa po kursie obowiązującym w dniu uregulowania należności,

b) zwykłe odsetki roczne w wysokości 7,25% będą płatne od dnia upływu wyżej wymienionych trzech miesięcy do dnia uregulowania należności;

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie 2 lipca 2002 r., zgodnie z art. 77 ust. 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Michael O'Boyle
Kancierz

Nicolas Bratza
Przewodniczący